

Міжнародне приватне право

УДК 341.9:347.63

Шуміло Інеса Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
міжнародного приватного права та порівняльного правознавства
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Shumilo Inesa

*PhD in Business Law, Associate Professor of the
Private International Law and Comparative Law Department
Yaroslav Mudryi National Law University*

ORCID: 0000-0002-2123-7272

Пасат Марія Олександрівна

*студентка факультету юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Pasat Mariia

*Student of the Faculty of Justice
Yaroslav Mudryi National Law University*

ORCID: 0009-0000-5229-1098

Прокопова Катерина Дмитрівна

*студентка факультету юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Prokopova Kateryna

*Student of the Faculty of Justice
Yaroslav Mudryi National Law University*

ORCID: 0009-0005-8725-7777

**ДОГОВІР СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ В
УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ**

**ДОГОВОР СУРРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА ДЛЯ
ИНОСТРАНЦЕВ В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ
ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ**

**SURROGACY CONTRACT FOR FOREIGNERS IN UKRAINE:
PROBLEMS AND PROSPECTS OF REGULATORY REGULATION**

Анотація. Вступ. Сурогатне материнство є досить новим явищем у світі і, з одного боку, може допомогти бездітним парам отримати дитину, з іншого боку, може виникнути багато проблем, пов'язаних з правовим регулюванням таких договорів. Питання міжнародного приватного права виникає, коли іноземні громадяни звертаються до українських агентств з проханням надати послуги сурогатного материнства. У міжнародних договорах про сурогатне материнство неоднозначно визначається право, яке буде застосовуватись до контракту, а також права та обов'язки сторін та винагорода за послуги сурогатної матері. Договір про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні також викликає правові проблеми, пов'язані з правом на в'їзд та перебування іноземних громадян у країні, визнанням батьківства в країнах з різними системами права та наслідками порушення встановленого порядку виконання контракту з сурогатною матір'ю.

Мета. Метою дослідження є аналіз проблем та перспектив правового регулювання контракту на послуги сурогатного материнства для іноземців в Україні з погляду приватного міжнародного права, зокрема питання щодо права в'їзду та перебування іноземних громадян в Україні, визнання батьківства в країнах з різними правовими системами, а також

правових наслідків порушення встановленої процедури виконання контракту зі сурогатною матір'ю.

Матеріали і методи. Дослідження базується на наступних матеріалах: 1) нормативно-правових актах, які регулюють питання сурогатного материнства в Україні та за кордоном; 2) праці вітчизняних та зарубіжних науковців, що займаються науково-практичним дослідженням у галузі договірних відносин з приводу сурогатного материнства та надання відповідних послуг.

Для проведення даного дослідження було використано такі наукові методи як: формалізації, аналізу та синтезу (для обґрунтування та систематизації особливостей вибору права до контракту в міжнародних договорах про сурогатне материнство); теоретичного узагальнення та групування (для більш детальної характеристики вимог до учасників процесу сурогатного материнства, а також для побудови шляхів вирішення правових проблем у договорі про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні); логічного узагальнення результатів (для формулювання основної думки).

Результати. У науковій статті проаналізовано проблеми та перспективи правового регулювання договору про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні з позицій міжнародного приватного права, пов'язані з правом на в'їзд та перебування іноземних громадян в Україні з метою виконання договору, питання визнання батьківства в країнах з різними системами права та правові наслідки порушення встановленого порядку виконання контракту з сурогатною матір'ю. У роботі розглянуто розвиток сурогатного материнства в Україні та правові аспекти його регулювання, включаючи вимоги до учасників процесу. Також досліджено міжнародно-правові аспекти договору про надання послуг сурогатного материнства, зокрема, особливості вибору права до контракту, права та обов'язки сторін та

визначення винагороди за послуги сурогатної матері. Запропоновано рекомендації щодо уніфікації міжнародного правового регулювання сурогатного материнства та його подальшого вдосконалення в Україні.

Перспективи. У подальшому дана наукова стаття може сприяти вдосконаленню правового регулювання сурогатного материнства в Україні, а також виявленню шляхів для розвитку міжнародної співпраці в цьому напрямку. Крім того, стаття може бути корисною для науковців, практиків та інших зацікавлених осіб, які мають намір поглибити свої знання в цій галузі та знайти вирішення актуальних проблем.

Ключові слова: сурогатне материнство, договір, Україна, іноземці, міжнародне співробітництво, правове регулювання, батьківство, в'їзд та перебування, перспективи.

Анотація. Введение. Суррогатное материнство является достаточно новым явлением в мире и, с одной стороны, может помочь бесплодным парам получить ребенка, с другой стороны, может возникнуть множество проблем, связанных с правовым регулированием таких договоров. Вопрос международного частного права возникает, когда иностранные граждане обращаются к украинским агентствам с просьбой предоставить услуги суррогатного материнства. В международных договорах о суррогатном материнстве неоднозначно определяется право, которое будет применяться к контракту, а также права и обязанности сторон и вознаграждение за услуги суррогатной матери. Договор о предоставлении услуг суррогатного материнства иностранцам в Украине также вызывает правовые проблемы, связанные с правом на въезд и пребывание иностранных граждан в стране, признанием родительства в странах с разными системами права и последствиями нарушения установленного порядка выполнения контракта с суррогатной матерью.

Цель. Целью исследования является анализ проблем и перспектив правового регулирования контракта на услуги суррогатного материнства для иностранцев в Украине с точки зрения частного международного права, в частности вопросы права на въезд и пребывание иностранных граждан в Украине, признания родительства в странах с разными правовыми системами, а также правовых последствий нарушения установленной процедуры выполнения контракта со суррогатной матерью.

Материалы и методы. Исследование базируется на следующих материалах: 1) нормативно-правовых актах, которые регулируют вопросы суррогатного материнства в Украине и за рубежом; 2) работах отечественных и зарубежных ученых, занимающихся научно-практическим исследованием в области договорных отношений по поводу суррогатного материнства и предоставления соответствующих услуг.

Для проведения данного исследования были использованы следующие научные методы: формализации, анализа и синтеза (для обоснования и систематизации особенностей выбора права до контракта в международных договорах о суррогатном материнстве); теоретического обобщения и группировки (для более детальной характеристики требований к участникам процесса суррогатного материнства, а также для построения путей решения правовых проблем в договоре о предоставлении услуг суррогатного материнства иностранцам в Украине); логического обобщения результатов (для формулирования основной мысли).

Результаты. В научной статье проанализированы проблемы и перспективы правового регулирования договора о предоставлении услуг суррогатного материнства иностранцам в Украине с позиций международного частного права, связанные с правом на въезд и пребывание иностранных граждан в Украине с целью выполнения

договора, вопросы признания отцовства в странах с разными системами права и правовые последствия нарушения установленного порядка выполнения контракта с суррогатной матерью. В работе рассмотрено развитие суррогатного материнства в Украине и правовые аспекты его регулирования, включая требования к участникам процесса. Также исследованы международно-правовые аспекты договора о предоставлении услуг суррогатного материнства, в том числе особенности выбора права до контракта, права и обязанности сторон и определение вознаграждения за услуги суррогатной матери. Предложены рекомендации по унификации международного правового регулирования суррогатного материнства и его дальнейшего усовершенствования в Украине.

Перспективы. В дальнейшем данная научная статья может способствовать усовершенствованию правового регулирования суррогатного материнства в Украине, а также выявлению путей для развития международного сотрудничества в этом направлении. Кроме того, статья может быть полезной для научных работников, практиков и других заинтересованных лиц, которые имеют намерение углубить свои знания в этой области и найти решения актуальных проблем.

Ключевые слова: суррогатное материнство, договор, Украина, иностранцы, международное сотрудничество, правовое регулирование, отцовство, въезд и пребывание, перспективы.

Summary. *Introduction.* Surrogacy is a relatively new phenomenon in the world and, on the one hand, can help infertile couples have a child, but on the other hand, can create many legal issues related to the regulation of such contracts. The question of private international law arises when foreign citizens apply to Ukrainian agencies to provide surrogacy services. International agreements on surrogacy define ambiguously the law that will be applied to the

contract, as well as the rights and obligations of the parties and compensation for surrogate motherhood services. The contract for surrogacy services to foreigners in Ukraine also raises legal issues related to the right of entry and stay of foreign citizens in the country, the recognition of parenthood in countries with different legal systems, and legal consequences for violating established procedures.

Purpose. The purpose of the research is to analyze the problems and prospects of legal regulation of the contract for surrogacy services to foreigners in Ukraine from the perspective of private international law, in particular issues regarding the right of entry and stay of foreign citizens in Ukraine, the recognition of parenthood in countries with different legal systems, as well as legal consequences of the violation of the established procedure for fulfilling the contract with a surrogate mother.

Materials and methods. The materials of the study are: 1) legal acts that regulate surrogacy issues in Ukraine and abroad; 2) works of domestic and foreign scientists who conduct scientific and practical research in the field of contractual relations related to surrogacy and the provision of corresponding services.

The research used scientific methods such as formalization, analysis, and synthesis (to substantiate and systematize the peculiarities of the choice of law for the contract in international surrogacy agreements), theoretical generalization and grouping (for a more detailed characterization of the requirements for participants in the surrogacy process, as well as for building ways to solve legal problems in the contract for providing surrogacy services to foreigners in Ukraine), logical generalization of results (for formulating the main idea).

Results. The scientific article analyzes the problems and prospects of legal regulation of the contract for surrogacy services to foreigners in Ukraine from the perspective of private international law, including issues related to the right

of entry and stay of foreign citizens in Ukraine for the purpose of fulfilling the contract, recognition of parenthood in countries with different legal systems, and legal consequences of violating the established procedure for fulfilling the contract with a surrogate mother. The study also examines the development of surrogacy in Ukraine and its legal regulation, including requirements for the participants in the process. The international legal aspects of the contract for surrogacy services are also explored, including the choice of law for the contract, the rights and obligations of the parties, and the determination of compensation for the services of the surrogate mother. Recommendations are proposed for the unification of international legal regulation of surrogacy and its further improvement in Ukraine.

Discussion. In the future, this scientific article can contribute to the improvement of legal regulation of surrogacy in Ukraine, as well as to the identification of ways to develop international cooperation in this direction. In addition, the article can be useful for scholars, practitioners, and other interested parties who intend to deepen their knowledge in this field and find solutions to current problems.

Key words: *surrogacy, contract, Ukraine, foreigners, international cooperation, legal regulation, paternity, entry and stay, prospects.*

Постановка проблеми. Договір про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні є новим і малодослідженим правовим інститутом, який потребує глибокого аналізу та вивчення як матеріально-правових так і колізійних аспектів регулювання. Розвиток цієї сфери медичних послуг в Україні супроводжується правовими проблемами, пов'язаними з правом на в'їзд і перебування іноземних громадян у країні, визнанням батьківства в країнах з різними системами права та правовими наслідками порушення встановленого порядку виконання контракту з сурогатною матір'ю. Окрім цього, у контрактах з іноземними клієнтами

виникають колізійно-правові питання, такі як вибір права до контракту, права та обов'язки сторін та визначення винагороди за послуги сурогатної матері. У зв'язку з цим, важливо дослідити проблеми та перспективи правового регулювання договору про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні, зокрема, з точки зору міжнародного приватного права, щоб забезпечити захист прав учасників цього процесу та визначити шляхи його подальшого вдосконалення в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження та публікації в сфері сурогатного материнства та міжнародного приватного права свідчать про значну актуальність цієї проблеми. Такі науковці, як Міщук І.В [10]., Котуха О [8]., Слаб'як Т.Б [10]., Анцух Н [14]., Розгон О [11]., Таланов Ю [9]. та інші, висвітлюють відповідність правового регулювання сурогатного материнства міжнародним стандартам та діючому законодавству країн, зокрема, України. У зв'язку з цим, було звернуто увагу на те, що недостатня уніфікація правового регулювання сурогатного материнства може призвести до відмови у визнанні батьківства, а також до правових конфліктів щодо здійснення послуг сурогатного материнства в міжнародному контексті. Крім того, підкреслено необхідність захисту прав та інтересів учасників процесу сурогатного материнства.

Метою статті є аналіз проблем та перспектив правового регулювання договору про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні з погляду міжнародно-приватного права, зокрема, проблеми з правом на в'їзд та перебування іноземних громадян в Україні, питання визнання батьківства в країнах з різними системами права, а також правові наслідки порушення встановленого порядку виконання контракту з сурогатною матір'ю.

Матеріали і методи. Дослідження базується на наступних матеріалах: 1) нормативно-правових актах, які регулюють питання

сурогатного материнства в Україні та за кордоном; 2) праці вітчизняних та зарубіжних науковців, що займаються науково-практичним дослідженням у галузі договірних відносин з приводу сурогатного материнства та надання відповідних послуг.

Для проведення даного дослідження було використано такі наукові методи як: формалізації, аналізу та синтезу (для обґрунтування та систематизації особливостей вибору права до контракту в міжнародних договорах про сурогатне материнство); теоретичного узагальнення та групування (для більш детальної характеристики вимог до учасників процесу сурогатного материнства, а також для побудови шляхів вирішення правових проблем у договорі про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні); логічного узагальнення результатів (для формулювання основної думки).

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день законодавство переважної більшості країн світу забороняє використання сурогатного материнства, вважаючи його порушенням основних моральних принципів суспільства.¹ Така ситуація пояснює значну увагу іноземців щодо отримання цих послуг в Україні, де на законодавчому рівні сурогатне материнство дозволено.

Наразі медицина у сфері репродуктивного здоров'я перебуває на стадії розвитку та удосконалення, що призводить до неповноцінного правового забезпечення сурогатного материнства, яке, як наслідок, є одним із законодавчо неврегульованих інститутів та знаходиться на межі цивільного та сімейного права.

Українське законодавство не містить чіткого визначення поняття «сурогатне материнство», але воно регулює питання походження дитини, яка народилася за допомогою допоміжних репродуктивних технологій

¹ Багато країн світу, зокрема, Франція, Італія, Іспанія, Ізраїль та Китай, забороняють сурогатне материнство, оскільки воно може привести до розриву біологічного та емоційного зв'язку між матір'ю та дитиною та негативно вплинути на її майбутнє.

(ДРТ). Визначення, яке міститься в наказі Міністерства охорони здоров'я України (далі - МОЗ) "Про затвердження Порядку застосування ДРТ в Україні", не є повністю точним, оскільки може бути сформульоване як один із методів лікування безпліддя, при якому всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процес запліднення і раннього розвитку ембріона до їх перенесення відбуваються поза організмом [5].

Сурогатне материнство - це процес, який полягає в заплідненні сторонньої жінки (без використання її генетичного матеріалу), за допомогою імплантації ембріона, який був отриманий з використанням генетичного матеріалу чоловіка та жінки, що перебувають у шлюбі. Головною метою є народження дитини, яка після народження буде вважатися дитиною подружжя. Це відбувається на підставі договору між подружжям та сурогатною матір'ю [9, с. 361]. Зокрема, головною ціллю сурогатного материнства є трансплантація заплідненої яйцеклітини в організм жінки, яка не є біологічною матір'ю дитини, після узгодження замовлення з майбутніми батьками для виношування та народження дитини.

Варто зазначити, що існує два види сурогатного материнства: традиційне та гестаційне. У традиційному, також відомому як часткове сурогатне материнство, зберігається генетичний зв'язок між сурогатною матір'ю та дитиною, у той час як у гестаційному, також відомому як повне сурогатне материнство, такого зв'язку немає.² Україна забороняє перший вид ДРТ, тому сурогатна мати не може мати генетичний зв'язок з дитиною.

Але, в свою чергу, треба також пам'ятати, що сурогатне материнство пов'язане з певними ризиками, тому при укладенні договору про надання послуг з сурогатного материнства необхідно передбачити спеціальні умови, які ніхто не може ігнорувати. Такі умови можуть включати

² У більшості випадків, коли застосовується гестаційна форма сурогатного материнства, сурогатна мати згодна на цю процедуру як на комерційну угоду з отриманням грошової компенсації.

необхідність проведення штучного переривання вагітності з медичних причин, народження кількох дітей сурогатною матір'ю, виникнення вад розвитку у дитини, які не мають зв'язку з поведінкою сурогатної матері під час вагітності, смерть одного або обох фактичних батьків, народження мертвої дитини або настання викидня, розрив шлюбу фактичними батьками, неможливість вагітності після завершення процедур сурогатного материнства. Укладення договору з урахуванням таких умов дозволить передбачити дії в непередбачуваних ситуаціях та захистити права дитини, сурогатної матері та генетичних батьків [13, с. 182].

Підсумовуючи вищевказане, сформулюємо основні ознаки сурогатного материнства в Україні: 1) взаємна домовленість між сурогатною матір'ю та безплідним подружжям (замовниками); 2) факт штучного запліднення та імплантації ембріона; 3) обов'язкове використання генетичного матеріалу замовників; 4) мета - виношування та народження дитини для наступного передання її генетичним батькам.

На даний момент в Україні відсутній єдиний закон, який би повністю регулював взаємовідносини у сфері сурогатного материнства та надання відповідних послуг. Інформація щодо даного інституту міститься в окремих документах, таких як Цивільний кодекс України (ЦКУ), Сімейний кодекс України (СКУ), Закон України "Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини" № 1007-XIV від 16 липня 1999 року, Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" № 2801-XII від 19 листопада 1992 року, а також в Наказі Міністерства охорони здоров'я України "Про затвердження Інструкції про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні" № 787 від 9 вересня 2013 року.

Конвенція про права людини та біомедицину, яку прийняв Комітет Міністрів Ради Європи 19 листопада 1996 року, Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року, а також резолюції Європейського

парламенту, які були прийняті 16 березня 1969 року, і рішення Комісії з прав людини № 6574/71 і № 7654/76 та інші, мають важливе значення на міжнародному рівні для регулювання сурогатного материнства.

Звернімо увагу на вимоги до учасників процесу сурогатного материнства в Україні, що містяться в деяких законодавчих актах.

Так, стаття 123 Сімейного кодексу стверджує, що замовники, які скористалися послугами сурогатного материнства, можуть бути визнані батьками дитини, якщо біологічні матеріали чоловіка та жінки були використані під час процедур ДРТ [1]. Тому лише зареєстровані у визначеному законом порядку сімейні пари, (як громадяни України так і іноземці), яких визнано безплідними, можуть виступати стороною у відносинах сурогатного материнства. В свою чергу, відповідно п. 6.4 Порядку застосування ДРТ в Україні другою стороною, тобто сурогатною матір'ю може бути тільки повнолітня дієздатна жінка, за умови, що та має власну здорову дитину, добровільно письмово оформила заяву сурогатної матері за визначеною формою та за відсутності медичних протипоказань [5].

Насамперед зауважимо, що вибір права можливий тільки до контракту у сфері приватноправових відносин, що ускладнений іноземним елементом. Відповідна норма міститься у ч. 6 ст. 5 Закону України «Про міжнародне приватне право», де вказано, що вибір права не здійснюється, якщо відсутній іноземний елемент у правовідносинах [3].

Такий вибір права, що застосовується має назву «автономія волі» (*lex voluntatis*). У п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» прослідковується, що автономія волі – принцип, згідно з яким учасники правовідносин з іноземним елементом можуть самостійно здійснити вибір права, що підлягає застосуванню до змісту відповідних правовідносин [3]. І саме автономія волі дає можливість сторонам

договору реалізувати свою свободу, вибравши норми того або іншого правового режиму [8, с. 44].

Стаття 43 Закону України "Про міжнародне приватне право" визначає умови застосування принципу автономії волі до договору. Згідно з цією статтею, сторони договору можуть обрати право, яке буде застосовуватися до цього договору, відповідно до положень статей 5 та 10 цього Закону, за винятком випадків, коли законами України прямо заборонено вибір права [3]. Тож, варто відзначити, що сторони договору можуть обирати застосування законодавства з дотриманням вимог законодавства країни, де був укладений договір.

Договір сурогатного материнства, згідно з його правовою природою, має багато спільних ознак з договором про надання послуг, що регулюється Цивільним кодексом України, зокрема, щодо особистих майнових відносин³. Згідно зі статтею 901 ЦКУ, договір про надання послуг передбачає зобов'язання однієї сторони за завданням іншої сторони надати певну послугу, яка використовується в процесі здійснення діяльності, тоді як замовник зобов'язується оплатити дану послугу виконавцеві, якщо договір не передбачає інакше [2].

Важливим є питання форми договору про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні, так як цим договором визначається життя та майбутнє новонародженої дитини. І саме через підвищену відповідальність при укладенні такого контракту, воно має відбуватись виключно у письмовій формі та з обов'язковим нотаріальним посвідченням, задля забезпечення виконання всіх умов договору та запобігання відхилення від зобов'язань.

За словами О. Розгон, обов'язкове нотаріальне посвідчення такого документа дасть змогу в разі оскарження його в суді підтвердити

³ Майнові права, що становлять об'єкт цивільних правовідносин, можна відокремити від осіб, які здійснюють такі правовідносини, оскільки вони можуть мати грошову вартість, їх можна набувати за допомогою правочинів чи інших юридичних фактів та вони мають здатність до обігу.

добровільність дій сторін [11, с. 132]. При укладенні такого договору з іноземними громадянами також варто встановити такі істотні умови як права і обов'язки сторін та його ціна. Необхідно приділити значну увагу правам та обов'язкам сторін договору, оскільки при укладенні останнього з іноземними громадянами ризики існують для обох сторін контракту, що є наслідком і того, що їх обсяг не визначено повністю законодавчими актами.

Основними обов'язками сурогатної матері перш за все є виношування дитини, її народження та передача подружжю, тобто замовникам, що надали свій генетичний матеріал. Також задля охорони інтересів чоловіка і жінки та дитини обов'язковим є виконання сурогатною матір'ю всіх вказівок лікарів, що ведуть спостереження за нею протягом вагітності та під час пологів [7, с. 70]. Що стосується прав сурогатної матері, то вона має право на відшкодування витрат, понесених нею у зв'язку з вагітністю та пологами, і безпосередньо при комерційному сурогатному материнстві - на винагороду.

Подружжя, що надали свій генетичний матеріал, повинні оплатити всі фактичні витрати, пов'язані з укладанням договору з сурогатною матір'ю, а також виплатити їй винагороду після народження та передачі дитини. Крім того, вони мають право передати опіку над новонародженою дитиною після народження.

Під час комерційного сурогатного материнства, крім витрат, необхідних для виконання договору, сурогатна мати отримує винагороду. Тому ціна за договором сурогатного материнства складається з двох частин - витрат, пов'язаних з вагітністю та пологами, і винагороди, яка включає в себе компенсацію за можливі незручності, що виникають під час вагітності, а також ризик погіршення стану здоров'я сурогатної матері [9, с. 364]. У договорі також повинні бути визначені умови та порядок оплати.

Проблема з правом на в'їзд та виїзд іноземних громадян з України з метою виконання договору про сурогатне материнство стосується питань, пов'язаних із візовим режимом, митним контролем, медичною страховкою та іншими документами, які необхідні для іноземних громадян на строк виконання контракту з сурогатною матір'ю. Одна з головних проблем полягає в тому, що законодавство України не містить чітких норм, які регулюють в'їзд іноземних громадян в Україну з метою виконання договору про сурогатне материнство. Це може призвести до відмови у в'їзді або незаконного перебування на території України для виконання контракту.

Проте варто пам'ятати, що за класичної форми статті 15 Закону України "Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства" в'їзд і виїзд іноземців з України здійснюється за паспортним документом з необхідною візою, якщо законодавством або міжнародним договором України не встановлено інших правил [4].

Проблема можливості виїзду з України для іноземних громадян, які прибули до країни для участі в програмах сурогатного материнства є актуальна і зараз, під час воєнного стану в країні. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57 "Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України", виїзд за межі України дітей, які не досягли 16-річного віку, дозволяється за умови наявності паспорта громадянина України або свідоцтва про народження дитини (якщо паспорт громадянина України відсутній) / документів, що містять відомості про особу, на підставі яких Держприкордонслужба дозволить перетин державного кордону [6]. Тобто на сьогодні надання закордонного паспорта не є обов'язковою умовою для перетину державного кордону України дитиною. Ця норма стосується перетинання державного кордону дітьми - громадянами України, проте Державна прикордонна служба України на практиці застосовує її також для

немовлят, які народилися в Україні у іноземних батьків внаслідок застосування сурогатного материнства. У цьому випадку їм дозволяється перетинати державний кордон України лише на підставі свідоцтва про народження, особливо під час дії воєнного стану [10].

Зауважимо, що наразі, під час війни в Україні велика кількість сурогатних матерів, як і мільйони українців, змушені покидати свої домівки через небезпеку. Деякі з них стають внутрішньо переміщеними особами, а деякі виїжджають за межі України здебільшого в європейські країни. Так, якщо сурогатна мати зупиняється у країні, де сурогатне материнство є забороненим, може виникнути певна кількість проблем пов'язаних з реалізацією такого договору та передачею дитини замовникам. Адже неможливість реєстрації сурогатних батьків у свідоцтві про народження дітей може призвести до небезпечних пологів та торгівлі новонародженими немовлятами. В цьому випадку варто згадати Рекомендацію щодо усунення ризиків торгівлі людьми у зв'язку з війною в Україні та гуманітарною кризою, укладену групою експертів з питань протидії торгівлі людьми Ради Європи, яка містить положення щодо допомоги та захисту таким сурогатним матерям, що передусім має полягати у доступі до медичної допомоги та житла, що деякою мірою убезпечить права даної категорії осіб [12].

Отже, щоб генетичним батькам могли виїхати зі своєю новонародженою дитиною з України, їм, окрім свідоцтва про народження, необхідно мати проїзний документ на дитину, що виданий відповідним дипломатичним представництвом іноземної держави в Україні. Якщо цього документу немає, прикордонники можуть бути пильними і вимагати додаткових документів, які підтверджують відповідність програми сурогатного материнства українському законодавству, таких як договір про надання послуг сурогатного материнства між генетичними батьками та сурогатною матір'ю, довідка про генетичний зв'язок, нотаріально

посвідчена заява сурогатної матері про згоду на запис генетичних батьків як батьків дитини та обмінна карта новонародженої.

Питання визнання батьківства є важливою проблемою в контексті міжнародного приватного права. Кожна країна має свою власну систему права, яка регулює питання батьківства та установлення родинних зв'язків між дітьми та батьками. Відмінності в системах права можуть призвести до того, що визнання батьківства в одній країні може бути відхилене в іншій країні.

Один із прикладів відмінностей в системах права щодо визнання батьківства полягає у тому, що деякі країни визнають батьківство тільки в тому випадку, якщо батько був одружений з матір'ю дитини, а інші країни визнають батьківство незалежно від шлюбного стану батьків. Це може призвести до того, що батьківство може бути визнане в одній країні, але не визнане в іншій.

У разі договору про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні, питання визнання батьківства може бути ще складнішим через відмінності в системах права між Україною та країною, до якої належать батьки. Наприклад, якщо іноземні батьки мають однакове право на визнання батьківства в своїй країні, але це право відсутнє в Україні, то це може стати перешкодою для визнання батьківства в Україні. Тому, для вирішення цієї проблеми, необхідно проводити компетентну правову експертизу та взаємодіяти з правовими органами країн батьків та країн проведення сурогатного материнства.

Таким чином, проблема визнання батьківства в країнах з різними системами права та Україною є важливою проблемою в контексті міжнародного приватного права, особливо при укладанні договору про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні. Для вирішення цієї проблеми необхідно проводити правову експертизу,

взаємодіяти з правовими органами країн та працювати над уніфікацією міжнародного правового регулювання визнання батьківства.

Визначення походження дитини, народженої через сурогатне материнство, є ще одним важливим питанням. І. Шуміло та О. Ковпик слушно вказують на необхідність надання сурогатній матері та фактичним батькам права вибору серед кількох альтернативних варіантів, які мають найбільший зв'язок з відповідними правовідносинами. Ці альтернативи включають право на постійне місце проживання сурогатної матері, фактичних батьків, місце народження дитини та місце імплантації ембріона [13, с. 186]. Отже, однією з сучасних тенденцій у розвитку міжнародного приватного права є використання альтернативних колізійних норм, які дають можливість враховувати фактичні обставини в різних ситуаціях.

Оскільки договір сурогатного материнства є двостороннім, то обидві сторони мають зобов'язання й можуть бути покарані за неналежне виконання. Сурогатна матір та подружжя-замовники можуть понести юридичні наслідки, якщо не виконають свої зобов'язання за договором. Умовами договору мають бути передбачені штрафні санкції, витрати, що покладаються на недобросовісну сторону, та компенсація моральної шкоди. Доцільно передбачити можливі порушення у виконанні договору сурогатного материнства, у тому числі правові наслідки в разі відмови батьків-замовників від дитини. Згідно зі статтею 123 пункту 2 Сімейного кодексу України, якщо батьки замовники відмовляються від дитини, то права на неї переходять до подружжя, яке замовило сурогатне материнство. Якщо батьки і родичі не забирають дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я, то вони можуть бути позбавлені батьківських прав відповідно до статті 164 СК України [1].

Отже, на практиці українське законодавство не може примусити батьків-замовників прийняти дитину, якщо вони вирішили її відхилити. Це

призводить до страждання дітей, які залишаються без батьківського піклування. Ми вважаємо, що варто заборонити генетичним батькам відмовлятися від батьківства дитини, народженої за допомогою сурогатної матері. Інакше, інтереси новонародженої дитини не будуть належним чином захищені, оскільки ситуація може виникнути, коли сурогатна матір готова передати дитину батькам-замовникам, але вони не бажають стати батьками. Це може призвести до того, що дитина стане сиротою, але подружжя не несе відповідальності за свої вчинки.

Сурогатне материнство є складною та дискусійною темою в Україні та в світі в цілому. Проте, з розвитком медичних технологій та збільшенням числа пар, які не можуть мати дітей природним шляхом, сурогатне материнство стає все більш актуальною та потрібною послугою.

Україна має деякі переваги в порівнянні з іншими країнами, які надають послуги сурогатного материнства.⁴ Перш за все, в Україні високі медичні стандарти, що забезпечує якість та безпеку процедур сурогатного материнства. Крім того, в Україні відсутні суворі обмеження щодо національності та релігії замовників послуг сурогатного материнства.

Проте, розвиток сфери сурогатного материнства в Україні також стикається з певними викликами та обмеженнями. Один із головних викликів - це питання правового регулювання, яке все ще не має повного вирішення. Відсутність чіткого законодавства може призвести до неправомірних дій з боку медичних закладів та інших учасників процесу.

Крім того, існує ризик експлуатації сурогатних матерів, які можуть бути піддані фізичному та емоційному тиску, а також несправедливим умовам угод. Це становить серйозну загрозу для здоров'я та добробуту сурогатних матерів, а також для якості процедур сурогатного материнства загалом.

⁴ Згідно з повідомленням Міністерства юстиції, за період з 2015 по квітень 2020 року в Україні народилося 6599 дітей від сурогатних матерів, з яких 6126 мають батьків-іноземців.

Іншим викликом є соціальна та етична сторона сурогатного материнства, зокрема, питання прав дитини, прав батьків, відповідальності за дитину та інших аспектів. Наприклад, в Україні поки що не існує чіткої процедури для випадків, коли батьки-замовники не бажають забирати дитину, яку народила сурогатна мати. Це може створювати проблеми для дитини та сурогатної матері, а також відповідальність за ці питання потрібно буде вирішувати в суді.

Отже, для подальшого розвитку сфери сурогатного материнства в Україні необхідно забезпечити чітке та ефективне правове регулювання, яке захищатиме права та інтереси усіх учасників процесу. Також важливо забезпечити медичну етику та добробут сурогатних матерів, а також вирішувати соціальні та етичні питання, пов'язані з сурогатним материнством, зокрема, питання прав дитини та батьківства.

Для вирішення правових проблем у договорі про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні можуть бути застосовані наступні шляхи:

1. *Розробка та ухвалення чіткого та комплексного законодавства, яке визначатиме правовий статус сурогатних матерів, умови укладання договору про надання послуг сурогатного материнства, права та обов'язки сторін, порядок визнання батьківства та інші питання.*

2. *Забезпечення ефективного контролю та нагляду за виконанням умов договору про надання послуг сурогатного материнства.* Для цього можуть бути залучені спеціальні органи державного нагляду та контролю, а також незалежні експерти.

3. *Застосування міжнародних договорів та конвенцій про захист прав людини, які забезпечують права сурогатних матерів та дитини, народженої від сурогатної матері.*

4. *Підвищення рівня освіти та свідомості громадськості щодо питань сурогатного материнства та його правового регулювання.* Це може

допомогти зменшити ризик експлуатації сурогатних матерів та забезпечити виконання умов договору з повагою до прав та інтересів всіх сторін.

5. *Розвиток міжнародного співробітництва та взаємодії між державами* щодо питань сурогатного материнства та його правового регулювання. Це може допомогти забезпечити визнання батьківства в країнах з різними системами права, а також сприяти обміну досвідом та найкращими практиками у цій галузі.

Таким чином, такі шляхи можуть допомогти вирішити правові проблеми у договорі про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні. Проте, для ефективного розв'язання цих проблем необхідно спільні зусилля всіх зацікавлених сторін, включаючи уряд, медичні заклади, юристів, сурогатних матерів та замовників послуг. Такий підхід може забезпечити виконання умов договору з повагою до прав та інтересів всіх сторін та сприяти розвитку сфери сурогатного материнства в Україні.

Висновки і пропозиції. Україна, як країна, що дозволяє надання послуг сурогатного материнства, стикається з численними правовими проблемами. Основні з них - це відсутність чіткого та комплексного законодавства, ризик експлуатації сурогатних матерів та питання правового статусу дітей, народжених від сурогатної матері. Сьогодні в Україні існують законодавчі акти, які встановлюють загальні вимоги до сурогатного материнства та порядку його проведення. Проте, відсутність єдиного правового регулювання сурогатного материнства на міжнародному рівні ставить під загрозу захист прав іноземних громадян, які бажають скористатися послугами сурогатного материнства в Україні.

Однією з ключових проблем є питання визнання батьківства в країнах з різними системами права. Для вирішення цієї проблеми можуть застосовуватись міжнародні договори та конвенції про захист прав

людини, які забезпечують права сурогатних матерів та дитини, народженої від сурогатної матері. Проте, додаткові узгодження та зусилля з боку держав, які забезпечують правовий статус дитини та батьківства, будуть необхідні для досягнення міжнародної юридичної визнаності сурогатного материнства.

Також, в договорі про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні є проблеми з правом на в'їзд та виїзд іноземних громадян з метою виконання договору. Необхідно забезпечити вільний доступ для замовників послуг сурогатного материнства, які приїжджають до України, а також визначити процедуру виїзду дитини та її прийняття до іноземних країн.

Порушення встановленого порядку виконання контракту з сурогатною матір'ю може мати серйозні правові наслідки, які повинні бути визначені та передбачені в договорі про надання послуг сурогатного материнства. Необхідно забезпечити ефективний контроль та нагляд за виконанням умов договору, в тому числі залучення спеціальних органів державного нагляду та контролю.

Одним із можливих шляхів вирішення правових проблем у договорі про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні є розробка та ухвалення чіткого та комплексного законодавства, що визначатиме правовий статус сурогатних матерів, умови укладання договору про надання послуг сурогатного материнства, права та обов'язки сторін, порядок визнання батьківства та інші питання. Підвищення рівня освіти та свідомості громадськості щодо питань сурогатного материнства та його правового регулювання, а також розвиток міжнародного співробітництва та взаємодії між державами також можуть сприяти вирішенню правових проблем у договорі про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні.

Отже, договір про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні потребує правового регулювання, яке визначатиме правовий статус сурогатних матерів, умови укладання договору, права та обов'язки сторін, порядок визнання батьківства та інші питання. Для вирішення цих проблем можуть застосовуватись міжнародні договори та конвенції про захист прав людини. Одним з ключових шляхів вирішення правових проблем є розробка та ухвалення чіткого та комплексного законодавства, що визначатиме правовий статус сурогатних матерів. Також важливо забезпечити ефективний контроль та нагляд за виконанням умов договору, в тому числі залучення спеціальних органів державного нагляду та контролю. Підвищення рівня освіти та свідомості громадськості щодо питань сурогатного материнства та його правового регулювання, а також розвиток міжнародного співробітництва та взаємодії між державами можуть також сприяти вирішенню правових проблем у договорі про надання послуг сурогатного материнства іноземцям в Україні. Це допоможе забезпечити визнання батьківства в країнах з різними системами права, а також сприятиме обміну досвідом та найкращими практиками у цій галузі.

Література

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 10.04.2023)
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.04.2023)

3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2005. № 32. Ст. 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 10.04.2023)
4. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011. № 3773-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2012. № 19-20. Ст. 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 10.04.2023)
5. Про затвердження Порядку застосування ДРТ в Україні: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text> (дата звернення: 10.04.2023)
6. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57 і від 3 березня 2022 р. № 194. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.04.2023)
7. Москалюк В. Договір про сурогатне материнство // Нотаріат для Вас. 2006. № 12(86). С. 69-71.
8. Чабан О., Котуха О. Особливості вибору права, що застосовується до договору. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 42-47.
9. Таланов Ю.Ю. Актуальні проблеми сурогатного материнства в законодавстві України. *Вісник ХНУВС*. 2012. № 1(56). С. 360-368.
10. Міщук І.В., Слаб'як Т.Б. Правове регулювання сурогатного материнства. *Молодий вчений*. 2017. № 51. С. 73-76. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5.1/19.76.pdf> (дата звернення: 10.04.2023)

11. Розгон О. Деякі особливості засвідчення згоди на усиновлення дитини // Мала енциклопедія нотаріуса. 2008. № 4 (40).
12. Рекомендації щодо усунення ризиків торгівлі людьми у зв'язку з війною в Україні та гуманітарною кризою : Рек., Багатостороння угода від 04.05.2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/62b/065/747/62b0657477600943704362.pdf> (дата звернення: 10.04.2023)
13. Шуміло І., Ковпик О. Правові та етичні проблеми транскордонного сурогатного материнства. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. С. 182–186. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/45>.

References

1. Simeinyi kodeks Ukrainy vid 10 sichnia 2002 roku № 2947-III [Family Code of Ukraine of January 10, 2002 No. 2947-III. Verkhovna Rada of Ukraine]. Verkhovna Rada Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2002. № 21–22. St. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (date of access: 10.04.2023)
2. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. [Civil Code of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 2003. № 40-44. St. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (date of access: 10.04.2023)
3. Pro mizhnarodne pryvatne pravo: Zakon Ukrainy vid 23 chervnia 2005 r. [On Private International Law: Law of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). 2005. № 32. St. 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (date of access: 10.04.2023)
4. Pro pravovyi status inozemtsiv ta osib bez hromadianstva: Zakon Ukrainy vid 22.09.2011. № 3773-VI. [On the Legal Status of Foreigners and Stateless Persons: Law of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy

- (VVR). 2012. № 19-20. St. 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (date of access: 10.04.2023)
5. Pro zatverdzhennia Poriadku zastosuvannia DRT v Ukraini: Nakaz Ministerstva okhorony zdorov'ia Ukrainy vid 09.09.2013 № 787 [Health of Ukraine: Order of the Ministry]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text> (date of access: 10.04.2023)
6. Pro zatverdzhennia Pravyl peretynannia derzhavnoho kordonu hromadianamy Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 sichnia 1995 r. № 57 i vid 3 bereznia 2022 r. № 194 [On Approval of the Rules for Crossing the State Border by Ukrainian Citizens: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615-2022-%D0%BF#Text> (date of access: 10.04.2023)
7. Moskaliuk V. Dohovir pro surohatne materynstvo [Surrogacy Agreement] // Notariat dlia Vas. 2006. № 12(86). S. 69-71.
8. Chaban O., Kotukha O. Osoblyvosti vyboru prava, shcho zastosovuietsia do dohovoru [Features of choosing the law applicable to the contract]. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. 2020. № 2. S. 42-47.
9. Talanov Yu.Yu. Aktualni problemy surohatnoho materynstva v zakonodavstvi Ukrainy [Actual problems of surrogacy in Ukrainian legislation]. Visnyk KhNUVS. 2012. № 1(56). C. 360-368.
10. Mishchuk I.V., Slab'iak T.B. Pravove rehuliuвання surohatnoho materynstva [Legal regulation of surrogacy]. Molodyi vchenyi. 2017. № 51. S. 73-76. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5.1/19.76.pdf> (date of access: 10.04.2023)

11. Rozghon O. Deiaki osoblyvosti zasvidchennia zghody na usynovlennia dytyny [Some features of certifying consent to adopt a child] // Mala entsyklopediia notariusu. 2008. № 4 (40).
12. Rekomendatsii shchodo usunennia ryzykiv torhivli liudmy u zviazku z viinoiu v Ukraini ta humanitarnoiu kryzoiu [Recommendations on mitigating the risks of human trafficking in connection with the war in Ukraine and the humanitarian crisis]: Rek., Bahatostoronnia uhoda vid 04.05.2022 r. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/62b/065/747/62b0657477600943704362.pdf> (date of access: 10.04.2023)
13. Shumilo I., Kovpyk O. Pravovi ta etychni problemy transkordonnoho surohatnoho materynstva [Legal and ethical issues of transnational surrogacy]. Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal. 2020. S. 182–186. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/45>.